

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 13 december 2019

Mål nr

T 293-19

PARTER

Klagande

BN

Ombud: Advokat FW

Motpart

William Group AB, 556918-6728

c/o Ekonomerna NB & IC HB

Wedavägen 1 A

152 59 Södertälje

Ombud: Advokat KOD

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2018-12-14 i mål T 9778-17

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

BN ska ersätta William Group AB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 70 000 kr avseende ombudsarvode, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

BN har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla William Group AB:s talan och befria honom från skyldigheten att betala ersättning för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förplikta William Group att ersätta honom för rättegångskostnaderna där.

William Group har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har begärt ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. Glasberga markentreprenad i Södertälje AB, numera i konkurs, avtalade med beställaren William Group om att på entreprenad uppföra ett antal radhus i Södertälje med byggstart 2014.
2. Den 20 augusti 2015 ingick William Group, Glasberga och BN ett avtal. I avtalet angavs att Glasberga till William Group skulle betala drygt tre miljoner kr samt ränta. Vidare angavs att BN pantsatte inteckningar om tre miljoner kr som skulle tas ut i fastigheten X 1:203 som säkerhet för Glasbergas skuld. Fyra pantbrev i fastigheten överlämnades senare till William Group.

3. Då Glasberga inte betalade vände sig William Group till Kronofogdemyndigheten som meddelade utslag. I utslaget förpliktades Glasberga att betala kapitalbelopp och ränta enligt avtalet till William Group. Vidare fastställdes det att kapitalbeloppet samt ränta och kostnader skulle utgå med förmånsrätt ur den fastighet som BN hade pantsatt. BN begärde återvinning av utslaget.

4. William Group yrkade att tingsrätten skulle fastställa att betalning av skulden som Glasberga har till William Group ska utgå med förmånsrätt ur BNs fastighet i den omfattning som gäller enligt lag. BN motsatte sig begäran.

5. Tingsrätten, som biföll käromålet, konstaterade att avtalet reglerar utestående skulder som Glasberga har till William Group. Efter ett resonemang rörande skuldebrevs inverkan på frågor om bevisbörda kom tingsrätten fram till att William Group genom åberopandet av avtalet hade fullgjort sin bevisbörda och att det ankom på BN att visa att det trots avtalet inte finns något skuldförhållande eller att skulden är mindre än vad som framgår av avtalet. Detta ansåg tingsrätten inte att BN hade visat. Tingsrätten bedömde att det inte heller fanns skäl för jämkning av BNs pantförskrivning med hänvisning till att BN hade haft såväl personliga som ekonomiska intressen i Glasberga.

6. Hovrätten har kommit fram till att avtalet utgör en ensidig betalningsutfästelse och har i övrigt gjort samma bedömningar som tingsrätten och fastställt tingsrättens dom.

Prejudikatfrågorna

7. De prejudikatfrågor som aktualiseras är under vilka förutsättningar en skriftlig handling ska betraktas som ett skuldebrev och huruvida en sådan rättslig kvalificering av handlingen har någon betydelse för placeringen av bevisbördan.

Rättsliga utgångspunkter

Skuldebrevslagens tillämpningsområde

8. I lagen (1936:81) om skuldebrev definieras inte vad som utgör ett skuldebrev. Enligt förarbetena utgör skuldebrev – i stort sett – ensidiga, till det yttre fristående, skriftliga utfästelser att betala penningbelopp. Vidare uttalas där att ett förbehållslöst skriftligt erkännande av en befintlig penningsskuld likställs med en sådan skriftlig betalningsutfästelse. (Se NJA II 1936 s. 15.)

9. Ett principiellt kännetecken för skuldebrev är alltså att de utgör ensidiga utfästelser till skillnad från utfästelser som ingår i ömsesidigt förpliktande kontrakt. Fordran kan vara förenad med villkor, men villkoret torde inte få bestå i en rätt till motprestation. Är så fallet bör rättsförhållandet bedömas enligt annars tillämpliga obligationsrättsliga regler. (Jfr Gösta Walin och Johnny Herre, Lagen om skuldebrev m.m., En kommentar, 4 uppl. 2018, s. 34 f.)

10. Skuldebrevslagen har ett brett tillämpningsområde och kan också i stor utsträckning tillämpas analogiskt. Den exakta gränsdragningen för lagens direkta tillämpningsområde har mot den bakgrunden konstaterats vara av mindre praktisk vikt. (Se NJA II 1936 bl.a. s. 15, jfr t.ex. Gösta Walin och Johnny Herre, a.a. s. 32 ff.)

Skuldebrevs bevisverkan

11. Om annat inte har avtalats får den som utfärdat ett skuldebrev göra invändningar beträffande det rättsförhållande som föranlett handlingens utfärdande (se 1 § skuldebrevslagen). I förarbetena anges att om gäldenären förmår ”styrka att han aldrig bekommit den försträckning som han vid skuldebrevets utfärdande motsett, [...] bör i regel den som av honom bekommit skuldebrevet [...] ej på skuldebrevet kunna bygga någon rätt till betalning” (se NJA II 1936 s. 15).

12. I princip åligger det en borgenär att styrka sin fordran. I rättsfallet ”Hakvin och Elvira” NJA 1975 s. 577 uttalades att avsteg från denna princip möjligen skulle kunna vara befogat för fall då borgenären åberopar innehavet av ett skuldebrev, dvs. på så sätt att skuldebrevet skulle ha en bevisbördeomkastande verkan och inte bara utgöra ett utomordentligt starkt bevis för fordringen. Det skuldebrev som var aktuellt i målet var emellertid av en ålderdomlig typ som inte längre användes inom den yrkesmässiga kreditgivningen. Bedömningen blev att den typen av skuldebrev inte borde ges en sådan verkan.

13. Att ett skuldebrev ska presumeras korrekt återspegla förhållandet mellan de angivna parterna och att gäldenären därför har bevisbördan för invändningar som hänför sig till det bakomliggande rättsförhållandet är en uppfattning som – uttryckt på varierande sätt och med olika grader av bestämdhet – förekommer på flera håll i doktrinen (se t.ex. Johan Adestam och Niklas Arvidsson, Lagen, 1936:81, om skuldebrev, 4 januari 2014, Lexino, kommentaren till 1 § under 2.4.2 Presumtionsverkan, Mikael Mellqvist och Ingemar Persson, Fordran och skuld, 11 uppl. 2019, s. 120, Robert Nordh, Bevisrätt B, Bevisbörda och beviskrav, 2 uppl. 2019, s. 86 ff., Hugo Tiberg och Dan Lennhammer, Skuldebrev, växel och check, 7 uppl. 1995, s. 25 f. samt Gösta Walin och Johnny Herre, a.a. s. 38 f.). Ett sådant synsätt har också fått genomslag i tingsrätternas och hovrätternas rättstillämpning (se t.ex. RH 2003:43). På andra håll i doktrinen har dock ifrågasatts att skuldebrev skulle ge upphov till en presumtionsverkan (se t.ex. Lars Heuman, Bevisbörda och beviskrav i tvistemål, 2005, s. 433 och Stefan Lindskog, Betalning, 2 uppl. 2018, s. 871 f.).

14. Rättsfallet ”J och kvittot” NJA 1976 s. 667 rörde frågor om bevisbördan i en situation när det görs en invändning om att underskriften på en handling som åberopas till stöd för ett krav på betalning inte är äkta. I avgörandet uttalades inte något kring frågan om ett skriftligt fordringsbevis har en

bevisbördeomkastande effekt. Det har i doktrinen framförts att det resonemang som förs i rättsfallet möjligen utgår från en okodifierad presumtionsregel (se Robert Boman, Ett rättsfall om bevisbördan, i Festskrift till Per Olof Bolding, 1992, s. 49 ff.). Avgörandet medger dock inte några säkra slutsatser rörande den frågan.

15. Skuldebrevslagen kan, som nämnts, tillämpas i många varierande situationer, antingen direkt eller analogiskt (se p. 10). Högsta domstolen har i rättsfallet "Hakvin och Elvira" hållit öppet för att skuldebrev i vissa fall kan ges en bevisbördeomkastande verkan. Ett sådant synsätt ligger i linje med flera uttalanden i den juridiska litteraturen och refererad hovrättspraxis (se p. 13). En bevisbördeomkastande verkan skulle närmast kunna komma i fråga vid tvist om ett mer traditionellt utformat skuldebrev av den typ som används vid yrkesmässig kreditgivning.

16. Oavsett hur man ser på möjligheten att låta vissa skuldebrev få en bevisbördeomkastande verkan, skulle det föra för långt att låta innehavet av varje typ av handling få en sådan verkan så snart skuldebrevslagen kan tillämpas. Om t.ex. ett avtal först efter en närmare tolkning och analys konstateras innefatta endast en ensidig betalningsutfästelse, bör det inte medföra att avtalet utlöser en presumtion. Det hindrar självfallet inte att den skriftliga handlingen även i ett sådant fall normalt utgör ett starkt bevis för det bakomliggande rättsförhållandet.

Bedömningen i detta fall

17. Avtalet mellan William Group och Glasberga utgör en slutreglering av parternas entreprenadförhållande. Den enda kvarvarande förpliktelsen är dock en ensidig betalningsförpliktelse för Glasberga. Mot den bakgrunden är skuldebrevslagens bestämmelser i och för sig tillämpliga på avtalet. Avtalet föranleder emellertid inte någon omkastning av bevisbördan. Det är således William Group som måste visa att bolaget har en fordran på Glasberga som

har förfallit till betalning och att denna fordran är förenad med panträtt i BNs fastighet.

18. Det är ostridigt i målet att avtalet är äkta i den bemärkelsen att det har undertecknats av de personer som framgår av avtalet. Enligt avtalet avser det belopp som Glasberga ska återbetala två olika delposter. Ungefär halva beloppet anges avse ett lån från den 17 augusti 2015. William Group har uppgett att det lånet inte bestod i utbetalade medel utan avsåg ett åtagande från William Group att betala fakturor som det annars hade ålegat Glasberga att betala. Resterande del av totalbeloppet utgjorde enligt avtalet ersättning för att William Group övertog ansvaret för att slutföra entreprenaden.

19. Avtalet utgör ett mycket starkt bevis för att berörda parter kom överens om det som anges i avtalet och att det som anges däri motsvarar de verkliga bakomliggande förhållandena. Att så är fallet får ytterligare stöd av vad de båda ställföreträdarna för William Group har uppgett i förhör och av den övriga skriftliga bevisning bolaget åberopat, bl.a. en revers av den 17 augusti 2015. Vad BN har uppgett i förhör inverkar inte mer än marginellt på värdet av den av William Group åberopade bevisningen. Slutsatsen blir att William Group har visat att bolaget har den fordran på Glasberga som framgår av avtalet. Eftersom Glasberga inte har följt avbetalningsplanen är fordran förfallen till betalning.

20. Mot denna bakgrund har William Group också visat att BNs pantförskrivning svarar mot en verklig skuld. Det finns – främst med hänsyn till BNs ekonomiska intressen med anknytning till Glasberga – inte något skäl för jämkning av avtalet om pantförskrivning.

21. Hovrättens domslut ska därmed fastställas.

22. Vid denna utgång ska BN ersätta William Group för rättegångskostnad i Högsta domstolen. Yrkat belopp är skäligt.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Tojjer, Ann-Christine Lindeblad, Petter Asp, Malin Bonthron (referent) och Stefan Reimer
Föredragande justitiesekreterare: Elisabeth von Salomé